Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

16 Biogr.
Fin.

Sylwan 6

Johan Ludvig Runeberg

1903

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

Elias Sanzon

STUDENTFÖRENINGEN

VERDANDIS SMÅSKRIFTER

112.

JOHAN LUDVIG RUNEBERG

EN ÖFVERSIKT AF HANS UTVECKLING

AF

OTTO SYLWAN,
professor vid Göteborgs Högskola.

(Första—fjärde tusendet.)

STAUSEBIBLIOTEK

Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Pris: 30 öre.

☞ Omslagets 2:a, 3:e och 4:e sidor torde observeras.

Af Verdandis Småskrifter hafva utkommit:

1. Antropologi:

1. Om människans ursprung af lektorn, fil. dr *G. Adlerz.* 3:e uppl. 45 öre.
10. Från människosläktets barndom af *Ellen Key.* 2:a uppl. 20 öre.

2. Astronomi och matematik:

16. Jorden och solsystemet af prof. *Karl Bohlin.* 2:a uppl. 30 öre.
53. Almanackan och tideräkningen af prof *C. V. L. Charlier.* 15 öre.
32. Slumpen. Något om sannolikhetsberäkning af fil. dr *Ivar Damm.* 15 öre.
68. Astronomi och kultur af prof. *C. V. L. Charlier.* 15 öre.
80. Om stjärnornas natur af fil. dr *N. V. E. Nordenmark.* Med 3 fig. 15 öre.

3. Biografi: se Historia.

4. Biologi:

21. Färgernas betydelse i djur- och växtvärlden af *G. F Steffen.* 15 öre.
81. Något om olika slag af fortplantning inom djurriket. Föredrag af docent *L. A. Jägerskiöld.* Med 20 figurer. 15 öre.
27—28. Växternas skyddsmedel emot yttervärlden af doc. *B. Lidforss.* 35 öre.
62—63. Om tobak af prof. *C. G Santesson.* 45 öre.
66. Om sjukdomar hos sädesslag och andra kulturväxter *förorsakade af parasitsvampar* af doc *Karl Starbäck.* Med 21 bilder. 35 öre.
2. Dödlighetens aftagande i Sverge och orsakerna därtill af professor *Curt Wallis.* 2:a uppl. 10 öre.
59. Om psykisk uttröttning. Föredrag af professor *Hj. Öhrvall.* 25 öre.
88—89. Några hufvuddrag af fosterutvecklingen af prof. *J. Aug. Hammar.* Med 46 figurer. 70 öre.
94. Människans inälfsmaskar af lektor *Johan Erikson.* Med 35 fig. 25 öre.
97. Ur de djurfångande växternas lif af fil. dr *Karl Starbäck.* Med 25 figurer. 20 öre.
105. Något om vår kropps egna skyddsmedel mot bakterier. Ett föredrag af med. d:r *Anna Stecksén.* 15 öre.

5. Botanik: se Biologi.

6. Filosofi och Religionsvetenskap:

15. Om tanke- och yttrandefrihet af *John Stuart Mill.* Öfvers. från engelskan af professor *Hjalmar Öhrvall.* 2:a genomsedda uppl. 30 öre.
35. Moralens utveckling. Fri bearbetning efter Ch. Letourneau: »L'Évolution de la morale» af *Ellen Key.* 2:a uppl. 40 öre.
55. Individualism och socialism af *Ellen Key.* 2:a uppl. 40 öre.
67. Bildning Några synpunkter af *Ellen Key.* 2:a uppl. 20 öre.
77. Skönhet för alla. Fyra uppsatser af *Ellen Key.* 2:a uppl. 30 öre.
65. Om naturvetenskapernas betydelse för världsåskådningen af byråingeniör *Karl af Geijerstam.* 15 öre.
3. Koranen, Muhammedanernas bibel, af prof. *H. Almkvist.* 2:a uppl. 15 öre.

7. Fysik och Kemi:

41. Elden af doc. *Wilhelm Palmær.* 20 öre.
54. Om naturkrafternas växelvärkan af *Hermann von Helmholtz.* Öfversättning af professor *Hjalmar Öhrvall.* 2:a uppl. 35 öre.
73. Förfalskningar af närings- och njutningsmedel af handelskemisten *John Landin.* 30 öre.

8. Geologi:

6. Istiden, *ett skede i jordens historia* af prof. *A. G. Högbom.* 2:a genomsedda uppl. Med 8 figurer. 25 öre.
19. Syndafloden, efter Edv. Suess, af doc. *Gunnar Andersson.* 2:a genomsedda upplagan. 25 öre.
64. Våra torfmossar af doc. *Rutger Sernander.* 25 öre.
70. Bärgens uppkomst af doc. *Carl Wiman.* Med 25 figurer. 35 öre.

9. Historia och Biografi:

79. Några ord om Berzelius af lektor *H. G. Söderbaum.* 25 öre.
13. Tillståndet i Frankrike före revolutionen 1789 af redaktör *Otto v. Zweigbergk.* 2:a genomsedda uppl. 25 öre.
22. Den stora franska revolutionen af red. *Otto v. Zweigbergk.* 25 öre.

Verdandis småskrifter säljas i alla boklådor.

STUDENTFÖRENINGEN VERDANDIS SMÅSKRIFTER. 112.

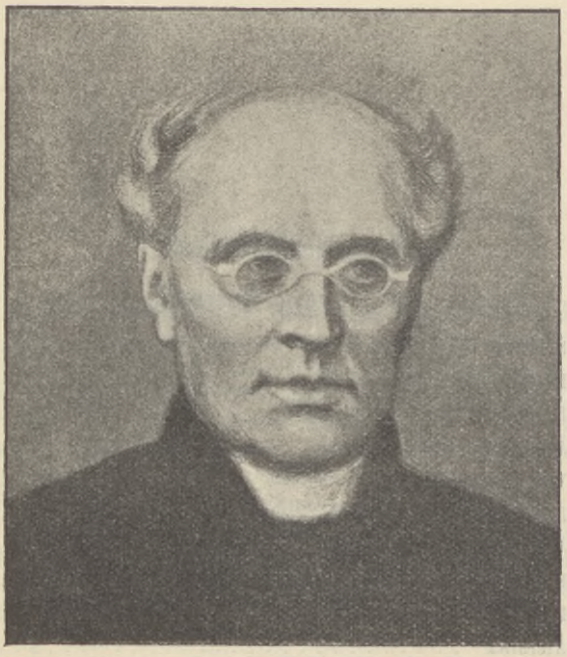

JOHAN LUDVIG RUNEBERG

EN ÖFVERSIKT AF HANS UTVECKLING

AF

OTTO SYLWAN,

professor vid Göteborgs Högskola.

(Andra tusendet.)

STOCKHOLM.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

Innehåll:

Johan Ludvig Runeberg.

1. Barndom och ungdom 3
2. Brytningstiden 1827—1828 6
3. Lyrik 10
4. Älgskyttarna 12
5. Världsåskådning 14
6. Lif i Borgå 19
7. Julkvällen och Nadeschda 22
8. Kung Fjalar och Kungarna på Salamis 24
9. Fänrik Ståls Sägner 28
10. Återblick 35

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1903.

1. Barndom och ungdom.

Finlands svensktalande befolkning har till största delen sitt hem i kustlandskapen, och i det lilla Jakobstad i Österbotten såg också Johan Ludvig Runeberg dagen den 5 februari 1804. Föräldrarna, sjökaptenen Lars Ulrik Runeberg och hans maka Anna Maria Malm, voro afkomlingar af inflyttade svenskar. Hemmet, där jämte Janne — så benämdes skalden under sina första år — fem yngre syskon växte upp, räknades såsom »behållet», men det gick utför med ekonomien, i synnerhet sedan fadern 1821 träffats af ett slaganfall, som gjorde honom oduglig till arbete.*) Janne kom redan 1812 till en i Uleåborg bosatt barnlös farbror, som var tullförvaltare, och skulle nu lära sig finare seder; därför benämdes han ock med sitt andra dopnamn, men Ludvig förblef lika begifven på skälmstycken och upptåg som Janne varit.

Våren 1814 afled farbrodern, och därmed blef det slut med vistelsen i Uleåborg, men redan året därpå sändes Runeberg till Vasa för att i därvarande skola fortsätta sina studier. Snart var han den främste i klassen, men detta hindrade honom alldeles icke från att med lif och lust deltaga i kamraternas lekar och idrotter; i synnerhet excellerade Runeberg, vid mognare år en outtröttlig jägare och fiskare, uti konsten att med en kastad sten träffa fågeln i flykten.

Den friska humor, som präglat så många af skaldens yppersta skapelser, gaf sig hos gossen uttryck i upptåg och skämt, och för hans glada pojkstreck gingo ej häller äldre personer fria. En gammal gumma som ombesörjde

---

*) Han afled 1828 och hans hustru 1834.

hushållet för Runeberg och några hans kamrater, var ofta utsatt för hans påhitt, men icke förty var han hennes stora favorit, och samma var förhållandet med själfva rektorn, en godmodig gubbe vid namn Jakob Bange. Midt under pågående lektion kunde Runeberg företa sig något skämt; sålunda släppte han en gång ut ett litet tamt möss på bordet framför rektorn. Då denne grep till sitt stora spanskrör, sköt Runeberg lugnt undan käppen och sade: »Ser ej rektorn att det är en stubbsvans och att mösset är tamt», hvarpå han lät det rädda sig in i rockärmen. Rektorn åtnöjde sig med sin vanliga replik: »Ja du är alltid en sådan dansmästare.» — Berättelsen »Eldsvådan» är ju ett vittnesbörd om, huru det kunde gå till, om än fantasien här fyllt ut mycket.

I satiriska visor skall ock Runebergs poetiska anlag först ha gett sig luft, och i en sådan som bevarats skildrar han lifvet i skolan; en strof därur lyder:

Nu han (rektorn) sig bugar vid amen;
lärarna börja examen.
Sorlet växer hvarje minut —
hör hur de skratta och prata,
medan syntaxis ornata
flödar ur rektorns skrofliga trut.

Här är det den af Runeberg högt beundrade Bellman, som varit mönstret, men annars hade han oftast sin landsman Choræus till förebild, och Franzén hörde likaledes till hans litterära favoriter, ehuru han först senare tordes ge sig på att imitera denne.

Sina anlag hade Runeberg nog närmast ifrån modern, som hade ett gladt lynne, gärna sjöng små visor och berättade utmärkt. Men äfven fadern såg med välvilja på sonens vittra öfningar. Han utöfvade dock ganska sträng kritik öfver dem, och sålunda fick Runeberg alltifrån begynnelsen hos sig inplantat detta utpräglade sinne för formens ans, som är ett genomgående kännemärke på hela hans diktning.

Vid aderton års ålder var Runeberg färdig med skolan, och på hösten 1822 begaf han sig till Åbo, där han aflade studentexamen och inskref sig vid universitetet. Af anförvanter och vänner hade han utrustats med en reskassa

af 60 rubel, hvilka gifvetvis icke kunde räcka så långt; vidare hjälp från hemmet var ej att påräkna, och Runeberg fick därför genom undervisning själf draga sig fram. Det gick ej utan många försakelser, som dock mildrades genom den välvilja han rönte af en och annan gynnare, främst ärkebiskop Tengström, en kusin till Runebergs far. För rästen lär han under sina studentår varit en stor slagskämpe; det var ju den tidens främsta sport!

I december 1823 antog Runeberg en informatorsplats hos kapten af Enehjelm i Saarijärvi och flyttade med denne till Ruovesi, där han vistades till jan. 1826. Medan Runeberg förut blott kände till kustlandet och dess befolkning af koloniserade svenskar, kom han nu in i »norra Tavastland, i hjärtat af det finska Finland, där ödemarkskogarna äro tystast och vidast, de slingrande ändlösa, holmfyllda vattnen vackrast, befolkningen fattigast och till sitt lynne mäst utpräglat finsk: segast, envisast och fåordigast». (Citat efter W. Söderhielm.)

Af huru stor betydelse vistelsen i denna natur och bland detta folk var för Runeberg, därom vittnar närmast hans uppsats »om näjderna, folklynnet och sederna i Saarijärvi socken», och medelbart en ej ringa del af hans senare värk. Men det tog en rundlig tid, innan den äkta folkliga finska andan fick sitt fulla poetiska uttryck. Det dröjde öfver hufvud länge innan Runebergs ungdomsdiktning höjde sig öfver det blotta efterbildandet af andra äldre eller samtida skalders stil. — Hos Enehjelm, som själf deltagit i ryska kriget, träffade han ock den gamla f. d. underofficeren Pelander, som blef typen för Fänrik Ståls gestalt.

Efter ankomsten till universitetet hade Runeberg stiftat bekantskap med den nyare svenska diktningen, med Tegnér och Atterbom och så många andra författare, som förut varit honom alldeles främmande. Dessa intryck satte spår äfven i hans poetiska öfningar. Medan han ännu under 1822 helt och hållet rör sig med uttryck, hämtade från den gamla akademiska skolans alster och på sin höjd ställvis röjer påvärkan af Lidners våldsammare retorik, gör han kort därpå några försök i den fosforistiska genren. Men många äro de icke; den enkelhet och naturlighet, som äro betecknande för den Runebergska dikten i dess mognad, öfverensstämde så afgjort med själfva grunddragen

i hans skaplynne, att han snart vände sig till den skald, som då och långt sedan syntes honom vara den främste, till sin landsman Franzén. Inflytandet från denne är tydligt t. ex. i en dikt, om »Kvinnans skapelse», hvars första strof lyder:

Re'n var tidens sjätte dag förfluten:
skaparn, tronande i evig glans,
såg med blicken öfver rymden gjuten
tusen världar ljunga kring i dans;
såg hur sprittande af fröjd hvar ängel
i hans öppna armar ilade,
såg hur gladt hvar blomma från sin stängel
honom hälsade.

Dessa osjälfständiga, trefvande försök ådagalägga emellertid, huru Runeberg steg för steg går framåt i förmåga att behandla sin konsts hjälpmedel, att forma språk och värs. I denna utveckling bildar året 1826 ett mera märkligt stadium så till vida, som då för första gången en dikt af Runeberg, en »Sång till solen», blef tryckt och han då tog itu med utarbetningen af sina »Älgskyttar». Men själf ansåg han sig ännu ej färdig att träda fram för offentligheten, och de närmaste åren skulle bringa honom erfarenheter, som gåfvo hans poesi ett helt nytt personligt innehåll.

---

2. Brytningstiden 1827—1828.

Då Runeberg i början af 1826 från Ruovesi återvände till Åbo, tog han med allvar fatt på sina examenstudier. De ägnades först åt de klassiska språken och deras litteratur, ett ämne, hvari han redan från skolan i Vasa medförde en solid underbyggnad, och som blef grundvalen för hela hans bildning. I juni 1827 blef han kandidat och promoverades en månad senare till filosofie magister.

Resten af sommaren tillbringade han hos sin anför-

vant ärkebiskop Tengström. Denne samlade ute i sitt prebendepastorat Pargas kring sig en talrik krets af barn, barnbarn och andra släktingar, bland hvilka Runeberg med sitt ungdomsfriska sinne var en gärna sedd gäst. Bland småttingarna på gården var den unga magistern högst populär både som lekkamrat och berättare, och i den vackra skärgårdsnaturen var där tillfälle till utflykter, till jakt- och fisketurer. Om Runebergs sällskapstalanger vittnar bl. a. den framgång han hade vid en liten dramatisk underhållning, som en gång under hans studenttid anordnats hos en af ärkebiskopens svärsöner; han skall då genom det tokroliga sätt, hvarpå han utförde sin egentligen skäligen obetydliga roll, hafva icke blott beredt åskådaren hjärtliga skratt utan äfven bragt sina medspelande alldeles ur konsepterna.

Bland kamraterna hade han goda vänner, och af dem voro flera personer med framstående egenskaper, de där senare gripit in i Finlands utveckling, såsom filosofen Snellman och estetikern Cygnæus, och det fattades således icke tillfälle till väckande och utvecklande umgänge.

Likväl voro studentåren ingalunda i det hela någon lycklig tid för Runeberg. Att han hade att kämpa med ekonomiska svårigheter torde icke hafva legat så tungt på hans sinne, men för en person med så djupt och rikt känslolif innebär mognaden till man mycken oro och hårda inre strider. Själf talade Runeberg ej häller gärna om denna tid, medan han annars var outtröttlig som berättare af hvad han upplefvat, och vi måste därför härvidlag grunda vår uppfattning på hvad vi kunna hämta ur enstaka yttranden och i synnerhet på hvad hans egna samtida dikter yppa.

Vid september månads inbrott 1827 begaf sig Runeberg från Pargas till Åbo för att där tillträda en akademisk kondition, men knappt hade han anländt till universitetsstaden, förrän han fick se den till största delen lagd i aska af en förhärjande eldsvåda. Universitetet måste stängas, och därmed voro Runebergs planer för den närmaste framtiden kullkastade. Han hade ej annat att göra än återvända till Pargas och vara tacksam för den gästfrihet som erbjöds. Ett helt år stannade han nu här, ett år, som med hänsyn till hans inre lif säkerligen var hans mäst skiftesrika.

Af den uppsluppne gossen hade blifvit en grubblande yngling. Till ovissheten om framtiden kommo andra orsaker till bekymmer, en — måhända blott inbillad — fruktan för bröstsjukdom, erotiska fantasier och religiös oro. Detta sistnämda motiv framträder blott i ett par dikter, af hvilka den märkligaste är en »Bön», som först för några år sedan blef bekant, och af hvars sju strofer tvänne här följa:

O Herre den svage benåda
som suckar till dig i sin smärta,
och fräls från förtappelsens våda
mitt arma förvillade hjärta.
— — —
Gjut mild i mitt lågande sinne
din lugna hugsvalande anda,
och låt din försoning därinne
de stormande känslorna banda.
— — —

I sin starka personliga ton står denna dikt ensam, medan däremot en hel följd på ett mera abstrakt sätt tolka känslan af jordelifvets intighet och hoppet om befrielsen därifrån, och allteftersom det ena eller andra öfverväger, är tonen ibland mera dyster, ibland mera öfversvinnelig. Ett exempel bland många är »Tröst»:

Som en främling blott, ställ
i mitt jordiska frö,
skall jag blomma i tvång,
men det tvång, jag bebor,
är det sällaste tvång,
ty en gång skall det dö, —
och jag hoppas och tror.

Uttrycksmedlen för denna världsföraktande öfversvinnlighet — så vida skild från den Runeberg vi känna från hans mognare år — har som oftast Tegnér fått släppa till. Därbredvid finnas andra dikter, i hvilka en kraftig sinnlighet ger sig luft — en motsats, som ej är alltför sällsynt — och här är det väl snarast Stagnelius, som

tjänat såsom stilmönster. Runeberg brukade i senare år ofta skämta öfver sina många flammor, och han hade redan som femtonårig yngling förälskat sig i en jämnårig prästdotter i Vasa, Fredrika Juvelius, »blåögd, smärt, poetisk och behaglig samt icke så litet sentimental», hvilken han ock besjungit under namnet Frigga. Detta svärmeri, som uppges varat hela sju år, fick väl ett slut genom andra mera flyktiga tycken, men äfven dessa fingo nu på Pargas vika för en ny känsla, som helt fyllde honom. Den gällde ärkebiskopens brorsdotter, Fredrika Tengström. Denna nya »Frigga», som nu skymtar i Runebergs dikter, vann honom mera genom inre än yttre företräden, genom en ej vanlig förening af hjärtats och förståndets bildning.

Om med denna uppspirande kärlek till en början ett nytt oroselement inträngt i Runebergs själ, så kom därmed ock så småningom, allteftersom hoppet om genkärlek stärktes, lugn och harmoni. De missmodiga stämningarna vika. »Hvad jag är säll» är titeln och ämnet för en dikt.

Hvad jag är säll! — En trogen flicka delar
min ömhet, mina minnen och mitt hopp.
Finns någon fröjd, som i min lycka felar,
den söker jag i hennes armar opp.
För hennes blickars oskuldsfulla värma
uppblomstrar härligt mina känslors vår,
och såsom fjär'lar hennes kyssar svärma
omkring det Eden, i mitt hjärta rår.

Den formliga förlofningen med ringväxling ägde rum först i december 1828, men att de unga redan på våren funnit hvarandra, därom vittnar ett par då tillkomna dikter, såsom en »Färd från Åbo», där Runeberg skildrar en segling genom skärgården, ägnar sin gärd åt Choræus och Ramsay — en af ryska krigets hjältar — och till sist fröjdas åt att

När första morgonsolen glöder,
väntar mig Frigga på kullen redan.

Äfven i större skala har Runeberg drifvits att ge luft åt denna brytningstids jäsning, nämligen i den åren 1827-29 författade dikten *Svartsjukans nätter*. Den består af stundom sentimentala, stundom himlastormande utgjutelser,

lagda i munnen på en yngling, som är olyckligt kär i en Minna. Hon blir gift med en annan, blir vansinnig, men vaknar till förnuft igen i sin älskares armar och dör slutligen, hvarpå äfven diktens hjälte finner ro vid hoppet om ett återseende i en annan värld. — Denna dikt, till kompositionen oredig och till meningen stundom oklar, är i formellt afseende beroende af de båda ofvannämda skalder, Tegnér och Stagnelius, hvilka äfven i öfrigt behärskade brytningstiden. Uti innehållets våldsamma personliga lidelsefullhet står den ensam i Runebergs alstring, vittnande om de djupa känslor, som rört sig i ungdomen hos denna senare så behärskade och måttfulla karaktär.

---

3. Lyrik.

Hösten 1828 öppnades åter universitetet, nu förlagt till Finlands nya hufvudstad Helsingfors. Dit begaf sig då ock Runeberg för att fortsätta sina studier, som fortfarande ägnades åt den klassiska vitterheten, och som resulterade i en anställning som docent 1830. Sitt uppehälle förskaffade han sig genom lärarevärksamhet och ett par små tjänster, och sedan han fått anställning vid ett nygrundat lärovärk kallat Lyceum, ansåg han sig kunna tänka på giftermål. Den 23 januari 1831 stod bröllopet, firat i all enkelhet, och enkelt var ock det hem däri de nygifta inflyttade — ett par små rum i svärmoderns gård, som den unga frun själf iordningställt.

Under förlofningstiden och de första åren som äkta man har Runeberg sin blomstringstid såsom lyriker. Det är sin unga kärlekslycka Runeberg gifvit uttryck häruti och på ett sätt som vida skiljer sig från den svärmande poesi, som vi i det föregående lärt känna.

En impuls utifrån hjälpte Runeberg att finna vägen till en egen med hans läggning öfverensstämmande stil. Hans vän Cygnæus hade gifvit honom en nyligen utkommen tysk öfversättning af en samling »Serbiska folksånger». Dessa sydslaviska visor, som mästadels röra sig

om erotiska ämnen, men äfven besjunga krigiska bragder, äro upptecknade sådana de lefde hos folket, men de intaga genom sin höga konstnärliga utbildning en särskild rang bland öfriga europeiska folkdikter. De röja i själfva värket en anda och en stil, som påminna om den klassiska grekiska lyriken, och det var just detta, som fängslade Runeberg och föranledde honom att till svenskan öfverflytta dem. Hans vid antiken uppfostrade smak återfann här den fria naturlighet och den på samma gång enkla och genomarbetade form, som öfverensstämde med den nu vunna harmoniska jämvikten. Detta uppenbarade sig ock i hans egna dikter, som nu tillkommo. Sålunda framträdde Runeberg, som förut blott låtit trycka enstaka sånger i tidningar, 1830 ungefär samtidigt med sina öfversättningar af *Serviska folksånger* och sitt första häfte *Dikter*, hvilket senare innehöll det hufvudsakliga af hans alstring alltsedan 1826. Tre år senare utkom ett andra band dikter, däri den Runebergska lyriken står i sin fulla blomning.

Det, som främst drager uppmärksamheten till sig i dessa samlingar, är serien *Idyll och Epigram*, det bästa uttrycket för den unge Runebergs poetiska förmåga. Medan tidigare minnet och längtan besjälat hans sång, — »Barrndcmsminnen» och »Trånaden» kunna redan genom sina titlar tjäna som exempel — besjunger han nu det närvarande ögonblickets sällhet. Han njuter i fulla drag, med lätt sinne af sin lycka, och kärleken, alltjämt diktens medelpunkt, har här intet af det öfversvinnliga svärmeriet. Den är kanske t. o. m. mindre nordiskt blond, blyg och försagd än sydländskt kraftig — dock utan att växa till öfverväldigande lidelse. Äfven där tonen går i moll, blir den dock aldrig dyster; kärleken är icke skildrad som en förhärjande passion, utan som en lyckobringerska.

Denna nya anda har äfven medfört ett nytt framställningssätt. Dikten består mera sällan af en omedelbar känsloutgjutelse, utan anknyter gärna till skildringen af en bestämd situation, hvarpå redan det första stycket ger exempel (»Flickan kom ifrån sin älsklings möte» o. s. v.). Eller ock är det hela blott en liten epigrammatisk reflexion, som i en bild vemodigt framhåller gossens obeständighet. Äfven där dikten är något längre, är dock formen städse starkt koncentrerad.

Dessa egenskaper kännetecknа också flera af de sam-

tida dikter, som icke upptagits i den nämda cykeln. Öfverallt samma äkthet och friskhet i känslan, samma enkelhet och sammanträngdhet i formgifningen. Det är en poetisk realism häri, som skarpt afsticker mot det då gängse romantiska svärmeriet.

---

4. Älgskyttarna.

Bredvid de nu omtalta erotiska dikterna finnas en del andra, som äro födda af Runeborgs kärlek till det finska landet och det finska folket. En sådan är »Bondgossen», en typ för den finska ihärdigheten och tålamodet, en dikt, som Runeberg senare satte kanske högst bland sina äldre. Liknande karaktärsskildringar af högre rang äro dock den allbekanta lilla berättelsen om bonden Pavo och »Graf ven i Perho», om Thomas Hane och hans sex söner, som alla dogo hjältedöden för fosterlandet.*) Och dessa följdes af den stora episka skildringen Älgskyttarna, som sedan flera år sysselsatt Runeberg.

Såsom första uppslaget till denna dikt kan man betrakta en skildring på hexameter af en vargjakt, som Runeberg redan såsom skolgosse 1819 hade skrifvit, och som han sedermera i ett par omgångar noggrannare utarbetade. Vistelsen i Saarijärvi och Ruovesi föranledde honom emellertid att lägga en bredare plan. Han skrifver härom 1839 till sin ryske öfversättare och vän Grot: »År 1826 började jag Älgskyttarna med varma minnen af de ödsligt sköna näjder, de enkla, groft tillhuggna, men allvarliga och innerliga människor, bland hvilka jag de tvänne föregående åren lefvat», och som utmärkte sig för »en patriarkalisk enkelhet, ett djupt manligt tålamod, en medfödd klar blick i lifvets innersta förhållanden.»

Den dikt, som sålunda tillkom, hette Älgjakten och utgjorde kan man säga ett mellanting mellan den äldre

*) Insändt till Svenska akademiens täfling 1831 blef detta stycke där belönat, men blott med mindre priset, hvilket väckte Runebergs stora förtrytelse; han var därmed botad för att vidare deltaga i sådana.

skildringen af vargjakten och de senare Älgskyttarna. Kamraterna, för hvilka Runeberg läste upp den, grepos af beundran och ville hafva den tryckt genast, men skalden själf lät den visligen hvila i några år. Sedan han utgifvit sitt första dikthäfte, tog han ånyo fatt på stycket, skar bort en god del, men tillfogade i stället den lilla kärlekshistorien, genom hvilken han fick en berättelse som höll till samman de olika episoderna ur folklifvet. Ytterligare en sträng granskning af själfva värsen föregick tryckningen, som ägde rum 1832. Väl må man beundra en sådan själfkritik hos en ung författare.

Formen för sin dikt har Runeberg hämtat från antiken. Ej blott värsmåttet, hexametern, stammar därifrån, utan ock de stående epiteten — såsom »den raske Mattias från Kuru» och »den vördige tiggaren Aron» — och de utförda liknelserna, som öfvergå till små fristående taflor. Skaldefadern Homerus själf har gett mönstret för detta liksom ock för den naiva tonen och den lugna bredden i skildringarna.

Denna antikefterbildning, som låg så nära till hands för den med sina klassiska studier sysselsatte Runeberg, väckte genast och allt sedermera stor beundran — och detta med rätta — hos alla dem, som bildat sig i samma skola. Men just därför, att han kom så nära det mönster han för sig uppställt, har dikten aldrig blifvit populär i bredare lagren. Det är en dikt *om* folket, men ej *för* folket.

Männernas lyckade jakt och de älskandes raska förlofning — detta är berättelsens ämne, men hufvudvikten ligger icke därpå, utan på teckningen af det finska folket i några typiska representanter. Och denna teckning är gjord med en kännares trohet och en mästares säkerhet. Dock hafva de mörka sidorna, lifvets torftighet och hårdhet, som starkt framhållits i den ofvan omtalta prosa-uppsatsen, här skjutits åt sidan. Dugligheten och raskheten, förnöjsamheten och gästfriheten skänka en hurtig, glad ton åt det hela, den friska nordiska naturen ger en präktig bakgrund, och införandet af de ryska landthandlarna bringar en karaktäristisk omväxling. Ypperst af allt är kanske skildringen af lifvet i Petrus' stuga, där omkring och uppå den stora ugnen en hel svärm af inhysingar, tiggare, barn och djur hålla till.

Denna kraftiga realism var en djärf nyhet för samtiden, som var van att i dikten föras bort i ovärkliga drömmerier. Också vunno Älgskyttarna vänner blott inom trängre kretsar. Den stora publiken eröfrade Runeberg först genom sin andra hexametriska idyll *Hanna*, en älskvärd, men en smula sentimental skildring af en prästgård på landet i fager midsommarstämning, där kärleken tändes i tvänne unga hjärtan.*) Särskilt i Sverge, där Runeberg förut varit så godt som okänd, vann han nu många beundrare.

Nu kommo ock så småningom utmärkelserna; 1839 fick han af Finlands regering en lifstidspension, hvarmed hans nationella betydelse på ett yttre, officiellt sätt erkändes. Och då hade han likväl ännu ej diktat något af det, som vi nu räkna som hans bästa saker.

---

5. Världsåskådning.

Förra delen af 1830-talet var för Runeberg en period af intensivt arbete. Utom de redan nämda dikterna tillkommo en del andra mindre, men åt poesien kunde han blott ägna sina fristunder, ty han måste i första rummet tänka på att sörja för sin familj.**) Till ekonomiens upphjälpande emottog han inackorderingar af studenter och skolgossar — bland dem var Zachris Topelius en — och vid sidan af sin läraresyssla omhänderhade han från ingången af år 1832 redaktionen af *Helsingfors Morgonblad*, en liten halfveckotidning af hufvudsakligen litterär art. Den tog så mycket mera hans krafter i anspråk, som det icke låg för honom att snabbt nedkasta artiklar. Här infördes nu under årens lopp åtskilliga skildringar och berättelser, en hel del dikter, dels original, dels öfversättningar (från

---

*) Äfven denna idyll, som utgafs 1836, går tillbaka på en äldre dikt från 1827, som benämdes än »Förlofningen», än »Midsommarfästen».

**) Makarnas första barn, en dotter, afled ännu ej årsgammal; sex söner, den äldste född 1835, hunno mogen ålder.

tyskan) och — särdeles i de första årgångarna — en följd litterära kritiker, som strax skall sysselsätta oss.

Likväl fann han tid äfven för ett rätt lifligt umgänge med sina kolleger vid skolan och universitetet. Runeberg och hans vänner från studentåren bildade ett centrum, kring hvilket flockade sig alla de yngre, som hyste inträssen utöfver det hvardagliga. Man inköpte gemensamt litteratur och möttes hos hvarandra under enkla yttre förhållanden till meningsutbyten i kulturella och estetiska frågor. Uti detta det s. k. Lördagssällskapet, som räknade sitt upphof från 1830, framkom tanken på det finska litteratursällskapet, stiftat närmast för att understödja Elias Lönnroth i hans sträfvanden att tillvarataga den gamla nationella finska poesien. I själfva värket utgick ur denna krets också idéen om en själfständig finsk odling, som skulle växa ur egen grund och ej blott vara en gren af den svenska, och för detta mål hafva ock medlemmarna gjort kraftiga insatser hvar på sitt område.

Sådana idéer eller åtminstone sådana stämningar ligga bakom Runebergs värksamhet såsom litterär kritiker i Morgonbladet. Arbetet däri var för honom ingalunda blott en biförtjänst, han hade också åtskilligt, som han ville hafva sagt. Och detta kom fram i en följd artiklar under åren 1832 och 1833, i hvilka han med skoningslös häftighet angrep hela »Sverges nu gällande literatur». Undantog man Bellman, fru Lenngren och Franzén, så var, menade Runeberg, allt det andra tämligen värdelöst. En del af hvad han säger är alldeles riktigt, men i det hela är kritiken ytterst ensidig och orättvis framförallt däruti, att Runeberg stillatigande förbigår sådana ting som Kellgrens lyrik, Geijers sånger och Wallins psalmer. Angreppet på det florerande fosforistiska och Tegnérska blomsterspråket var ett djärft drag och var jämväl fullt berättigat, men det ser nästan ut som förargelsen öfver att han en gång själf tillhört Tegnérs efterapare gjort honom för alltid blind för dennes storhet. — Af de nya svenska författarna vann endast Almqvist hans bifall; åt denne ägnade han en uppriktig och djup beundran, som äfven tagit sig uttryck i ett par uppsatser.

Öfver hufvud var den litterära kritiken icke Runebergs starkaste sida. Med beundransvärd säkerhet valde han sin egen väg, men för andra ståndpunkter hade

han ej alltid förståelse. Smidighet i uppfattningen var icke hans sak, och vid blick saknande han ock. Mycket läste han aldrig och varnade unga författare för att ägna mycken tid åt böcker; naturen och människan voro föremålen för hans egna studier. Abstraktioner inträsserade Runeberg icke, men hans behof af klarhet i alla förhållanden var starkt, och därför har han också noga genomtänkt de frågor, som för honom ställde sig såsom de grundläggande. Huru hans världsåskådning småningom utvecklats, hafva vi ej tillfälle att följa, men sådan den gestaltade sig efter brytningstidens slut ligger den klar för oss i sina grunddrag.

Den asketism, det världsförakt, som vi iakttagit i några ungdomsdikter såsom utslag af en öfverspänd idealism, var i grund och botten främmande för Runeberg. Hans syn på lifvet var ljus, och hade han än haft yttre och inre svårigheter att bekämpa, hade dock dessa icke blifvit honom öfvermäktiga. Ett lyckligt hem, tillfälle till lifvande umgänge med goda vänner, ett framgångsrikt arbete — allt detta styrkte honom i en optimistisk världsåskådning. Från sina kära greker mottog han läran om en måttfull lefnadsnjutning såsom norm för människans vandel. En återspegling häraf röjde också Runebergs lyrik, sådan vi i det föregående betraktat den.

Men den fick en fortsättning i några dikter från 1830-talets midt, och ur dessa slår oss åter en annan anda till mötes. Stämningen från ynglingaåren tycks gå igen i strofer som följande ur »Mitt lif»:

Strid på brädden af en graf,
segling på ett vredgat haf,
sträfvan på en stiglös stig,
o mitt lif, jag nämner dig.

Hvar är hamnen, lugn och klar,
hjärtats frid från forna dar?
Hvar är hoppets guldkust gömd,
aldrig nådd och aldrig glömd?

Och de stå icke ensamma; nästan alla de nu tillkomna lyriska dikterna ha en melankolisk färg, medan den fläkt

af sentimentalitet, som förminnes i »Hanna», växer till ren gråtmildhet i »Jenny» och »Den döende krigaren».*)

Hvad som varit orsaken till denna ändrade sinnesstämning, är svårt att säga med säkerhet. Någon yttre anledning kan ej uppspåras, utan vi föras tillbaka till antagandet af rent inre skäl.

Runeberg var djupt religiös, och de andliga strider han haft att utkämpa förde honom ej utanför kristendomens råmärken. Säkerligen har det då kommit en stund, när han sporde sig själf, om denna obesvärade njutning af det närvarandes fröjd, som låg till grund för hans lyrik åren 1828—1832, var berättigad, om den kunde stå tillsammans med det religiösa krafvet. För en annan ung finsk skald vid namn Lars Stenbäck, hvilken jämte Runeberg ingaf de största förhoppningarna, hade denna fråga vid samma tid ställt sig med oemotståndlig kraft, och denne hade, då han kommit till öfvertygelse om, att det här gällde ett val mellan poesien och religionen, öfvergifvit den förra och kastat sig i pietismens armar.

En sådan lösning kunde Runeberg icke nöja sig med, och för att klargöra frågan för sig själf och andra skref han »*Den gamle trädgårdsmästarens bref*», hvilka trycktes i december 1837. I en novellistisk form har Runeberg här klädt sitt angrepp på pietisterna, dessa »gudaktiga, tysta, hemska varelser, som räkna det för sin seger att förkasta jordelifvets fröjder». Ett svar från Stenbäck framkallade ett gensvar från Runeberg till närmare preciserande af hans ståndpunkt.

Antiken och kristendomen voro de båda grundvalar, på hvilka hans lifsåskådning hvilade. Till en lösning af motsatsen dem emellan var det Runeberg sträfvade under senare delen af 1830-talet, och hvilka svårigheter detta än teoretiskt kan vålla, lyckades han för sin personliga del komma till ett tillfredsställande svar på frågan. Människans uppgift är, säger han, att »vara i harmoni med världen, det är med det gudomligas uppenbarelse där, och vara i harmoni med sitt samvete, det är med Guds uppenbarelse i människan och ordet.» Sitt hopp om ett ljusare evighetslif än antikens grundade han numera icke på

*) Den sistnämda och den jämväl vid denna tid diktade »Molnets broder» ingingo som bekant senare bland Sägnerna.

trängtan efter förlossning från jordelifvets kval utan på känslan af dess skönhet och rikedom; det onda blir för honom blott ofullkomligheter, som skola bortfalla i en högre tillvaro. — Då Runeberg år 1838 lät prästviga sig följde han ej blott en gammal tradition, det var ock ett uttryck för hans personliga tro. Någon teolog var han ej och blef det ej häller, men han var en öfvertygad och oskrymtad kristen.

Sin uppfattning af försoningen mellan antiken och kristendomen, mellan naturen och anden har Runeberg framlagt åren 1842 och 1843 dels i ett par prosauppsatser — jag erinrar särskilt om: »Är Macbeth en kristlig tragedi?» — dels i sina *legender*. I en af dem, »Kyrkan», låter han en gammal bonde, som ej kan komma till gudstjänsten, gripen af skönheten i den fagra morgonstunden sjunga sin psalm och prisa sin Gud ute i naturen.

»Nu Guds frid med eder, fåglar alla,
unga bröder, systrar, Guds församling,
som med mig i dag i samma kyrka
honom prisat och hans ära sjungit.
Och haf tack, du tolk af himlens läror,
klara sol, som nu för oss predikat,
böjt vårt hjärta att hans godhet känna
och lagt ut hans värk för våra ögon!»

Sådan är då, symboliskt framställd, grunden för Runebergs världsåskådning, och ur denna flyta hans estetiska åsikter. All poesi är egentligen religiös, är ett förhärligande af det högsta väsendet i dess olika uppenbarelseformer. Idealism och realism gå här samman; intet får aktas för ringa, vördnaden för naturen förbjuder alla försök att vilja förbättra den, menar Runeberg, men samtidigt är han dock för mycket konstnär och för djupt genomträngd af antikens konstuppfattning att icke genomföra en betydlig stilisering af värkligheten.

I största sammanträngdhet, såsom utrymmets begränsning här fordrar, har jag i det föregående sökt framställa grunddragen af Runebergs världsåskådning och den väg, på hvilken han kommit till densamma, Han står då efter mannaålderns inträde vid slutet af 1830-talet såsom en fullt utvecklad, i sina konturer färdig personlighet, och

han går då till skapandet af sina mognaste värk. Innan vi sysselsätta oss med dem skola vi emellertid taga kännedom om huru hans lif i det yttre gestaltade sig.

---

6. Lif i Borgå.

Våren 1837 utnämdes Runeberg till lektor i latin vid gymnasiet i Borgå. Från hans vänners sida gjordes väl både då och senare försök att fästa honom i hufvudstaden vid universitetet,*) men han afböjde dem i känslan af, att hans kallelse låg icke inom vetenskapen utan inom poesien, och lektoratet gaf honom vida mera ledighet för privata arbeten.

Strax efter utnämningen tillträdde Runeberg den nya sysslan och hämtade snart sin familj till Borgå. Året efter köpte han eget hus — 1853 utbytt mot ett rymligare — och visade sålunda, att han betraktade flyttningen såsom definitiv, hvilket den ock blef. Till Helsingfors, till släktingarna och kamraterna där var vägen ej lång, och hälst till promotioner eller andra akademiska högtidligheter var Runeberg ej svår att locka. Sällskaplig som han alltid var umgicks han lifligt med vänner, äldre och nyförvärfvade, i Borgå och dess grannskap.

På Kroksnäs, ett ställe i skärgården utanför Borgå, hade Runeberg alltifrån 1838 sin stadigvarande sommarbostad. Här lefde han sitt lif efter eget sinne, ett friluftslif, däri jakt och fiske upptogo största parten. Till sällskap hade han ibland någon af sina vänner, ibland någon af traktens befolkning. Kunde han då träffa på en originell figur, väcktes hans inträsse och hans humor, han hade sitt stora nöje i att studera denna och förstod att locka fram just det egendomliga. Stundom kunde han ock försjunka i eftersinnande; ett poetiskt motiv grep honom och växte under vandringen i skog och mark för att sedan

---

*) 1833 sökte R. en adjunktur i klassisk litteratur, men blef förbigången vid tillsättningen.

under vintern få sin formning och nedskrifvas. Runebergs hustru klagade öfver, att han dref bort hela somrarna till ingen nytta, men själf förklarade han, att han latade sig med godt samvete.

Äfven på Kroksnäs gick det mycket sällskapligt till, och värdinnan hade sitt bekymmer att skaffa förplägning åt de ofta talrika besökande. Mycket enkel i sina vanor för egen del — filbunke och färsk fisk voro hans lifrätter — höll Runeberg på den traditionella nordiska gästfriheten och ville att trakteringen skulle vara ordentlig.

Ibland kunde det hända, att sängplats ej kunde beredas för alla de gäster, som skulle öfvernatta på Kroksnäs, men då var Runeberg man för att hålla dem vakna hela natten vid toddyglaset med sitt outtömliga förråd af historier och anekdoter. Öfver hufvud var det icke lätt för honom att sluta, då han i en krets kommit i sitt esse, och professor Svedelius, som berättar om ett besök hos honom, kan ej låta bli att klaga öfver nattsölet.

En friluftsmänniska och en sällskapsmänniska var Runeberg. Studiekammarens ensamhet höll honom fängslad blott när det gällde att utarbeta någon dikt. I litteraturen hade han några favoriter — Homeros och Ossian, Cervantes och Shakspere, Uhland och Almqvist — men lockades icke till mera vidsträckt läsning. Sina vänner valde han numera icke häller företrädesvis bland litterärt inträsserade personer; en gammal anspråkslös sånglärare Ehrström, tullförvaltaren Dreilick och possessionaten Duncker — den sistnämde son till hjälten från kriget — räknade Runeberg såsom sina »tre stora läromästare för lifvet», föredömen icke i intelligens och lärdom utan i hjärtegodhet och förnöjsamhet, i karaktärsstyrka och i handlingskraft.

Bland lärjungarna i gymnasiet voro också just de ostyrigaste pojkarna hans favoriter, medan han aldrig kunde med »skygga läshästar». Såsom lärare var han måhända ej så framstående, och det berättas att han vid tolkningen af de antika författarna mäst lade an på det formella, men desto större inflytande öfvade han på de unga såsom uppfostrare. Han lade icke fingrarna emellan, då stränghet behöfdes, men höll aldrig lärjungarna på afstånd från sig utan stod till dem i bästa förhållande. Hans friska personlighet med dess hjärtliga humor, dess sunda optimism

och dess etiska harmoni ingaf både vördnad och kärlek. Så fick hela lärovärket sin prägel af hans anda, och ännu i dag har titeln f. d. Borgå-gymnasist i Finland en god klang.

Icke blott på sina elever utan på snart sagt alla, med hvilka Runeberg kom i beröring, har han med sin mäktiga personlighet öfvat starkt inflytande. Han hade, som hans hustru en gång skref, »en märkvärdig förmåga att slå eld i folk, så att om de voro hurudana flintor som hälst, så gnistrade de i hans sällskap». Andra mera opartiska vittnesbörd om samma sak finnas jämväl. Så skrifver Runebergs ryske vän och öfversättare Grot: »Det förefaller, som det ej skulle gifvas något ämne, öfver hvilket han icke skulle hafva tänkt. Man behöfver endast i förbigående beröra en sak och Runeberg griper genast fatt i den och tvingar en, i det han nästan alltid utvecklar en ny och öfverraskande tanke, att betrakta densamma från en helt och hållet ny synpunkt.»

Lektor Strömborg, som under Runebergs senare år var en flitig gäst i hans hus och utgifvit en stor samling biografiska anteckningar om honom, har på följande sätt återgifvit sitt intryck: »En vackrare syn kan man ej gärna få se, än den han företedde, då han manlig och dock mjuk, satt i en krets af yngre vänner och medan hans underbart vackra blick lyste klar, med djup och allvarlig stämma för dem i ord mera målade än systematiskt utlade sina tankar icke blott i litterära ämnen utan ofta ock i lifvets högsta och viktigaste frågor. Det var i synnerhet under sådana i nattens stillhet förda samspråk han väckte och hänförde och i de ungas hjärtan nedlade kraftiga frön till rika kommande skördar.... Äfven förf. hade den stora lyckan att vara med vid flera sådana tillfällen och räknar dessa fortfarande till sina bästa och dyrbaraste minnen.... Man hade åter vunnit något att lefva på, att glädja sig öfver.»

Liksom Runeberg i litteraturen ej brydde sig om att göra vidsträckta studier, utan nöjde sig med några få storheter, dem han desto djupare genomträngde och tillägnade sig, så var hans lif i Borgå begränsat till den trånga krets af vänner, staden och landsbygden omkring kunde erbjuda. Han kunde icke här som i litteraturen välja sig några storheter till umgänge, men om hans värld var

trång, så bodde där storhet och rikedom däri, ty han visste att locka fram och taga vara på det bästa som fanns hos hvarje människa. Så lefde han nöjd och glad ett sundt och harmoniskt lif. En sådan optimism som Runebergs ådagalägger sitt berättigande genom den lycka som den skapar, och än mer den friska lifskraft den inger.

Denna ljusa och glada syn på lifvet är betingad af Runebergs religiösa och etiska allvar, men ock af hans humor. Den kunde gå på djupet och spela i mörkare skiftningar, den kunde ock leka på ytan. Spjufvern från pojkåren satt i den mognade mannen, och han kunde ha sin fröjd åt små bagateller, små puts som han ställde till för sina vänner, och små anekdoter, som obetydliga i sig själfva fingo värde genom det sätt hvarpå han återgaf dem. — Ett exempel på Runebergs humor kan jag ej underlåta att här anföra. Han fick en dag besök af en ung prästman, som berättade om sin värksamhet bland allmogen och äfven framhöll huru han upprätthöll disciplinen och t. ex. strängt behandlade dem, som somnade under predikan. »Nej,» inföll Runeberg, »så skall du icke göra», och påpekade att det vore förlåtligt nog, om någon arbetare efter veckans mödor, ovan vid tankeansträngning, oförmärkt inslumrade vid friden i kyrkan. »Nej, så skall du icke göra,» upprepade han och tillade med sitt allra varmaste småleende: »Tvärtom bör du, när du märker att dina åhörare börja insomna, småningom sänka rösten, och när du funnit att de alla insomnat, läsa välsignelsen öfver dem och lämna dem i ro.»

Till sitt yttre var Runeberg mycket lång och starkt bygd och hade friluftsmannens friska bruna hy. Den ståtliga gestalten fick dock det mäst imponerande af den mörka mäktiga stämman, »glansen i hans djupt liggande ögon, det öfverlägsna, men hjärtegoda leendet kring hans mun».

---

7. Julkvällen och Nadeschda.

De stora uppgifternas tid börjar för Runeberg med 1830-talets sista år. Då utarbetades till större delen det

tredje af hans hexametriska epos, Julkvällen, ehuru dikten utgafs först till julen 1841, sedan Runeberg efter sin vana omsorgsfullt genomgått den och affilat alla kantigheter i språk och värsbyggnad. Säkerligen är Julkvällen nu mera läst och mera älskad än sina båda äldre syskon Älgskyttarna och Hanna, och skälen därtill äro ej svåra att inse. Mindre afhängig af det antikt episka maneret än den förra dikten och kraftigare än den senare sträcker sig Julkvällen ock öfver en rikare känsloskala. Stämningen, i början kulen som det ödsliga vinterlandskap, hvilket är skildringens bakgrund, går i andra sången öfver till vemod i den älskvärda scenen mellan de båda systrarna för att därefter åter taga en ny färg i den sista sången. Här är Pistol hjälten, då han berättar sina krigiska minnen. Han glömmes bort i glädjen öfver att husbondens son är hemkommen, men blott för att åter blifva hufvudpersonen i den sista oförlikneliga scenen, där majoren bjuder honom, den barnlöse och ensamme, att taga sin boning på herrgården. På samma gång anspråksföst och själfmedvetet afslår Pistol att äta nådebröd.

Sagt; men i högre gestalt sig reste den ädle majoren;
fullare svällde hans barm, och hans blick, förklarad och manlig,
mätte soldaten; han teg, han kände sitt hjärta förstoras.
Finland stod för hans själ, det kulna, hans torftiga, gömda,
heliga fädernesland, och den gråa kohorten från Saimens
stränder, hans lefnads fröjd, hans femtioåriga stolthet,
trädde på nytt för hans syn med hans vapenbroder, som fordom
flärdlös, trumpen och lugn, med en järnfast ära i djupet.

»Hvad rymmes icke i detta korta stycke! Huru lyftes icke plötsligt blicken högt öfver idyllens trånga stämning, och hvad ser den icke allt! Hvilket intryck gör icke detta attribut: *heliga* fädernesland, där det börjar raden med ett språng från de föregående: kulna, torftiga, gömda — detta ord har Runeberg aldrig annars användt i samma förbindelse, och det värkar kanske därför dubbelt mäktigt; hvad målas icke i detta enkla 'den gråa kohorten från Saimens stränder' af fattigdom och försakelser, och hvad kan sägas sannare om finnens psykologi än de sista orden? I dessa åtta värser, hvilka höra till det mäst inspirerade Runeberg diktat, finnes redan hela Fänrik Stål.» (W. Söderhjelm.)

Nadeschda, påbörjad senare än Julkvällen, men offentliggjord något tidigare, kommer gifvetvis vid en jämförelse att te sig något matt, men dikten är ur flera synpunkter af högt inträsse. Den är grundad på en rysk sägen, och stödd på studier af ryska förhållanden har Runeberg lyckats rätt bra uti att återge lokalfärgen. För första gången har skalden här i större större skala försökt sig på en historisk skildring — tidigare hade han fördömt all sådan från en något trång realistisk ståndpunkt, — och för första gången har han ock här öfvergifvit den antika formen för att närma sig till den modärna episka berättelsen i romanser.

Nadeschda innehåller för öfrigt flera synnerligen vackra lyriska partier, men med hänsyn till Runebergs utveckling är det viktigare att lägga märke till den förmåga af dramatisk gestaltning som yppar sig i sjätte och sjunde sångerna, i scenen mellan furst Dmitri och modern och i uppträdet mellan Potemkin och generalerna.

---

8. Kung Fjalar och Kungarna på Salamis.

Slag i slag framstodo nu för Runeberg ämnen, som kräfde gestaltning i dikt. Hade Nadeschda synts som ett afsteg från den antikiserande riktningen, så fortsatte Runeberg dock icke på den nya vägen utan närmade sig åter den gamla. 1842 utbytte han lektoratet i latin mot det i grekiska, och har väl däraf fått anledning att ånyo fördjupa sig i de grekiska tragöderna, som utgjort föremålet för hans akademiska afhandlingar, och som bestämt formen för hans båda närmaste stora dikter, Kung Fjalar och Kungarna på Salamis.

Stoffet till den förstnämda fick likväl Runeberg från en diktvärld som ligger så fjärran från antiken som väl är möjligt. I början af år 1842 hade litteratören N. Arfwidsson utgifvit första bandet af sin öfversättning af »Oisians sånger». Oisian eller som han oftare kallas Ossian var som bekant en gammal keltisk skald, under hvars

namn skotten Macpherson på 1700-talet publicerat en del gamla keltiska sägner i en bearbetning, som dröp af sin tids svulstiga sentimentalitet, men som både hos samtiden och långt in på 1800-talet vann en för oss svårbegriplig anklang. Det gamla sagolandet Morven och de dimmiga ossianska gestalterna fängslade nu äfven Runeberg.

Dimmighet och obestämdhet voro ju annars egenskaper, som föga stämde med hans kynne, och i själfva värket är det utom en del namn och språkliga vändningar endast den dystra stämningen, som Runebergs dikt har gemensam med sin källa. Själfva ämnets gestaltning är efterbildad den grekiska tragedien. Sagan om Fjalar, sådan Runeberg diktat den, är i själfva värket en ombildning med ändrad tyngdpunkt af den antika berättelsen om Oidipus, som ovetande slog ihjäl sin egen fader och äktade sin moder, därmed fullbordande ett om honom uttalat orakelspråk. Sofokles' mästervärk som framställer huru Oidipus får kunskap om sitt ödes fullbordan, har befruktat Runebergs fantasi.

Siaren Dargar är det, som föranleder Fjalar att utsätta sin dotter Gerda, på det att icke den fasansfulla spådomen må gå i uppfyllelse:

Han, skaparn af lycka och sed,
skall se en dag, när, fläckad af brott hans ätt
slocknar i blygd, hans son, den ende
sluter som brud sin syster i eldad famn.

Huru detta försök att gäcka ödet misslyckas, och Fjalars stolta tro på den egna kraftens tillräcklighet krossas, därom rör sig dikten. Dess fem sånger äro som de fem akterna i en tragedi, där en hvar bjuder oss en viss situation och personerna uppträda handlande och talande. Visserligen är denna tragedi icke bygd som de antika, i hvilka vi blott få se själfva katastrofen liksom i Ibsens senare dramer, men spådomen, som hvilar mörk öfver det hela, Oihonnas utsättande och igenkännande, den trotsiga förhäfvelsen, genom hvilken Fjalar utmanar ödet eller gudamakterna, den plötsliga omkastningen från lycka till olycka — allt detta är drag, som gå igen i den grekiska tragedien.

Men Runeberg skulle frångått sin natur, därest han

ej afslutat den dystra sagan med ett försonande ackord. Då Fjalars stolthet blifvit krossad och han viger sig själf åt döden, är han ej blott resignerad, utan ödmjuk, fylld af en nyfödd tro på gudarna.

Jag har lärt er känna, ej jag blyges
att mig böja för er en gång.
Mätt jag är på lifvet och jordisk storhet
är mig ringa vorden. Jag går till er.

Såsom svar på en recension skref Runeberg själf en analys af dikten, däri han kallar den »en sång till gudarna, ett litet epos, hvari deras storhet och nåd utgör ämnet». Kung Fjalar har städse satts utomordentligt högt. Möjligen kunde man göra en reservation, hvad beträffar den andra och den fjärde sången, hvilka tyckas i viss mån öfverflödiga, och Runeberg har aktat nödigt att försvara skildringen af konung Morannal såsom en motsats, ägnad att framhålla Fjalars karaktär. Men det öfriga af dikten, där den gamle nordiske höfdingen med sin väldiga gestalt fyller scenen, är i sin gripande storslagenhet utan gensägelse det förnämsta i rent tragisk art som diktats på svenskt språk.

Den antikiserande gestaltningen i det hela har sin motsvarighet i formgifningen. Hvarje sång har fått sin egendomliga värsart, bildad äfven den efter antika mönster, men Runeberg rör sig lätt i denna för honom passande rustning; hvar strof står där som ett plastiskt värk, gjutet i brons, och enastående är Fjalar i hela vår litteratur såsom ett alster af på samma gång beräknad komposition och konstnärlig skaparkraft.

Kung Fjalar, som Runeberg påbörjat strax på nyåret 1843, blef färdig våren 1844, och på hösten samma år tog han genast itu med ett nytt värk i antik anda, Kungarna på Salamis, denna gång i den dramatiska formen.

För teatern hyste Runeberg lifligt inträsse. Kom en resande trupp till Borgå, var han en flitig gäst vid dess föreställningar, och Holbergs komedier uppläste ofta i hans familj. Vid flera tidpunkter af sin lefnad sysslade han med författandet af lustspel; ett par smärre sådana tillkommo åren 1833—1834, två fragment af dylika stamma från senare delen af 1840-talet, och komedien »Kan ej»

skrefs 1861—1862. Intet af dessa kan emellertid räknas bland Runebergs lyckligaste värk; så förträfflig berättare han var och så humoristisk blick på människorna han ägde, saknade han dock i detta hänseende gestaltningsförmåga, och om tragedien Kungarna på Salamis höjer sig mycket öfver lustspelen, kan den dock icke mäta sig med skaldens värk inom andra poesiens arter.

Sin vana trogen har Runeberg äfven här gått förbi alla historiskt gifna motiv och själf tillyxat sin fabel såsom en fortsättning af den grekiska sagan om Ajas, en af hjältarna vid Troja, hvilken där fallit för egen hand, då han ansåg sin ära fläckad. Han hade i ett anfall af raseri nedhuggit en boskapshjord, hvilken han, slagen med blindhet af Athene, tog för sin fiende Odyssevs och dennes anhängare. Jämväl detta motiv är behandlat af Sofokles i en tragedi. Här spinner nu Runeberg vidare på egen hand. Ajas' späde son Eurysakes undanträngs från Salamis' konungatron af en inkräktare Leiokritos, som ock vill söka bevara densamma åt sin son Leontes. Här som i Fjalar antyder ett orakelspråk handlingens gång: Leiokritos skall döda denne son, det käraste han äger, och därmed är Eurysakes segrare.

Hvad en kombinerande reflexion kunnat göra, har Runeberg för visso gjort. Han har låtit Leiokritos samla »tragisk skuld» på sig — såsom den estetiska teorien fordrade — med förbudet att rädda skeppsbrutna, hvarigenom Eurysakes' landstigning på Salamis skulle förhindras. Men å andra sidan är det sörjt för att Leiokritos skulle framstå såsom en i grunden ädel personlighet, värd vår sympati. Leontes åter, bredvid fadern dramats hufvudperson, träder i motsats till denne genom sin dyrkan af Dike, rättens gudinna, och framkallar därigenom den konflikt, hvari han går under och drager fadern med sig.

Denna konflikt är sålunda omsorgsfullt motiverad, liksom öfriga moment i dramats byggnad, en upphöjd anda besjälar det hela och får sitt uttryck i den vackra Runebergska värsen, — men allt detta hjälper föga, enär det ej lyckats skalden att väcka vår sympati för de kämpande. Den utmäjsling af karaktärerna scenen fordrar förmådde han ej gifva, de förblifva abstrakta och den idé, hvarom det hela rör sig, rätten till tronen, lämnar oss oberörda. Då ingen af de mot hvarandra ställda kungsämnena har

en värklig kungstanke, kan det vara skäligen likgiltigt, hvem som segrar. — Att stycket trots dessa brister ännu stundom uppföres i Finland, beror helt visst främst på pieteten för skalden.

Af Kungarna på Salamis blefvo under åren 1844—1845 blott de tre första akterna utförda, ity att andra idéer togo skaldens inträsse fånget; först i början på 1860-talet fullbordades dramat — det trycktes 1863 — men till sin uppfattning såväl som till tiden för sin konception står det så nära Kung Fjalar, att det bort omtalas i detta sammanhang.

---

9. Fänrik Ståls Sägner.

Tanken på att poetiskt behandla kriget 1808—1809 har nog redan tidigt sysselsatt Runeberg. Kapten af Enehjelm, hos hvilken han vistats i tvänne års tid, hade ju varit med i leken; andra veteraner därifrån hade han ock träffat, och en återklang af deras berättelser hafva vi uti episoden om geväret i Älgskyttarnas andra sång, i Grafven i Perho och något senare i Molnets broder och Den döende krigaren. Kort efter dessas publicerande i Morgonbladet trycktes därstädes också några kapitel af en roman, som i humoristisk ton behandlade bl. a. typer från kriget; fortsättning däraf kom aldrig, och af fragmentet kunna vi ej sluta oss till, huru Runeberg tänkt sig det hela.

Då det ej ville lyckas honom att finna den ton och den form, som syntes honom passande, lät Runeberg tålmodigt saken hvila; att den ej var glömd visar Julkvällen. Året efter dess utgifvande kom landshöfding Montgomerys bekanta skildring af kriget, men ej häller detta medförde något uppslag. Så hände det sig, att en bokhandlare Öhman i Borgå kom på idén att supplera Montgomerys arbete med ett porträttgalleri af krigets hjältar. Öhman vände sig till Runeberg med en förfrågan, huruvida han skulle vara villig att skrifva täxt härtill, och lämnade till

en början en skuggbild af en sin anförvant Otto von Fieandt jämte några biografiska uppgifter om denna. Detta gaf uppslaget till den första af »Fänrikarna», såsom Runeberg sedan brukade kalla serien, och denna sång med sin humoristiska karaktäristik af den tobaksrökande barske krigaren anslog en grundton för hela samlingen.

Af det planerade porträttgalleriet blef det ingenting, men i stället kom den ena sången efter den andra i rask följd. Det blef en cykel ballader — så kunna vi väl benämna dem — hvar och en öfver någon historisk person eller typ. Runeberg hade nu funnit den folkliga form han så länge sökt, och tillbaka öfver sin antika diktning anknöt han till de öfversättningar af främmande folksånger, han i början af 1830-talet skrifvit. Som källa hade han utom Montgomerys historia äfven muntliga berättelser af personer, med hvilka han sammanträffat; efter första samlingens utgifvande tillflöt honom en mängd material från skilda håll. Rörande sin användning af källorna skrifver Runeberg 1849 i bref till Montgomery, att han med skygghet motsett dennes uttalande om sägnerna, ty, yttrar han, »jag befarade, att ett och annat drag i mina teckningar kunnat förefalla för mycket afvikande, kanske rent af stridande mot värkliga förhållandet. Den poetiska nödvändigheten att gruppera och färglägga gör, att detaljer stundom måste framlyftas och belysas, utan att äga full historisk rättighet.» Yttrandet visar, huru samvetsgrant Runeberg själf tog sin sats, att dikten skulle hålla sig till värkligheten, och utgör i all sin korthet en formulering af hans estetiska program.

Detaljer om Sägnernas förhållande till krigets faktiska förlopp kunna här ej meddelas. Genom senare forskningar hafva en hel del smärre oriktigheter kunnat påpekas och äfven enstaka större felgrepp. De mäst anmärkningsvärda torde vara, att skildringen af »Bröderna» Wadenstjerna och karaktäristiken af flera af de i »Fältmarskalken» uppträdande officerarna betydligt afvika från historiens vittnesbörd. Men slikt invärkar naturligtvis i ingen mån på Sägnernas värde; därvidlag äro vi tillfredsställda, blott vi kunna säga, att Runeberg i stort taget träffat det rätta.

Så vidt man kunnat utröna, äro Vårt land, Sveaborg och Sven Dufva de älsta Fänrikarna näst v. Fieandt. Den

första, en lyrisk inledning till cykeln, offentliggjordes 1847, men vann ej någon popularitet förrän Pacius gifvit den dess allbekanta melodi, för första gången sjungen vid Helsingfors studenters' vårfest den 13 maj 1848. — I Sveaborg tyckes Runeberg liksom velat aflasta sig all den harm och smärta tanken på krigets ledning måste föda,*) medan Sven Dufva däremot fullföljer den i Fieandt anslagna humoristiska tonen, men med betydligt fördjupad uppfattning. —

Efter dessa följde så alla de andra, som nu ingå i första samlingen, bland dem mästervärket för alla Döbeln och sist i raden dess parallellstycke Sandels.

I censuren, som måste föregå publicerandet, mötte svårigheter, och Runeberg vände sig därför personligen till censurkommitténs ordförande general Nordenstam. På dennes anmodan ändrade han tvänne ställen**), men på förslaget att skrifva om slutraderna i »Döbeln vid Jutas» (från: »o, fosterland, hvem spanar dina öden») svarade Runeberg ett bestämt nej. Generalen satte sig på sina höga hästar och antydde, att om dessa värser icke ändrades, ej häller det öfriga finge utgifvas, men Runeberg stod fast vid sitt nekande, äfven då generalen anslog en mildare ton. Han var redan i färd med att gå med sitt manuskript, då generalen häjdade honom och värkställde den nödvändiga påteckningen.

Så utkom Sägnernas första del den 12 december 1848. Den 2,000 exemplar starka upplagan gick åt med rifvande fart; i Helsingfors såldes på ett dygn öfver 300 exemplar och till Sverge hunno blott ett par hundra, hvilka inom kort voro slut. En särskild svensk upplaga om 2,500 exemplar var jämväl inom kort försåld. Hvilken förtjusning Sägnerna väckte, kan man tänka sig. Yttrandena i den dåtida tidningspressen äro väl icke så entusiastiska, som man kunde förmoda, men andra vittnesbörd tolka

*) Af hänsyn till den olycklige kommendanten Cronstedts efterlefvande ansåg Runeberg taktfullast att tills vidare uppskjuta styckets offentliggörande, men afskrifter kommo i omlopp, och efter dessa blef det tryckt i ett par svenska tidningar 1852 — mycket mot Runebergs vilja.

**) I »Konungen» utbyttes i andra strofens slut orden »för lågt förräderi» mot »det stödet är förbi» och i »Döbeln vid Jutas» »o arma land» i femte strofen mot »du tappra här».

stämningen bättre. Aug. Schauman skrifver i sina minnen: »Den dagen (då Fänrik Ståls första del utkom) glömmes icke af dem som då lefde. Huru man njöt, huru man suckade, huru man fröjdades, huru hjärtat slog högre slag än någonsin förr. Huru mycket mera än förut kände man sig icke nu tillhöra en nation, som var värd att lefva!»*)

Fortsättningen lät vänta på sig längre än både publiken och äfven Runeberg själf väntat. Först 1851 tillkom en ny sång (Fänrikens marknadsminne); utkast till flera funnos väl, men Runeberg kunde ej »få dem på trådarna», såsom han uttryckte det, och som han aldrig »öfvade tvång på sin sångmö», lät han saken bero. Så kommo andra ting emellan och brakte ytterligare uppskof; det var förnämligast uppdraget att vara medlem i en komitê för utarbetandet af en ny svenskspråkig psalmbok för Finland.

Innan jag öfvergår till detta, skall jag med några ord omtala Runebergs svenska resa. En sådan hade länge varit påtänkt, men kom till stånd först sommaren 1851. Det groll hans kritiker 1832—1833 väckt hade aldrig varit mycket spridt, redan 1839 hade han af Svenska akademien utan att täfla fått den stora medaljen och sedan flera gånger varit föreslagen till inval. I Stockholm, dit Runeberg anlände den 29 juni, mottogs han med en hel rad fästligheter af dels mera officiell, dels rent enskild karaktär, och gjorde därvid bekantskap med litterära personer tillhörande olika läger och kretsar. Han mottogs i audiens af konung och kronprins och hyllades vid ett besök på Djurgården af de där församlade. Det blef till slut något för mycket för Runeberg; sällskaplig var han nog, men högtidliga former och skåltal afskydde han. Fru Runeberg skrifver också om en fäst i Uppsala: »Jag är rädd att min kära hälft alls ej var hygglig. Sedan han stått och på sexan afhört icke mindre än *fem* tal å rad och icke var i stånd att det ringaste få komma i tal med studenterna, trött och uttråkad af stockholmsregementet på förhand, blef han så uttröttad och förtretad, att han vandrade sin väg från hela kalaset.» — Under hemfärden. som gick öfver Norrland och Vasa, skref Runeberg själf:

*) Bland veteraner från kriget och deras afkomlingar i Sverge och Finland insamlades medel till en hedersgåfva (en silfverkanna), som 1854 öfverlämnades till skalden.

»Jag är gränslöst trött på all världens härlighet och längtar efter gröt, fisk och lugn på Kroksnäs».

Ännu återstod besöket i födelseorten, Jakobstad, där han jämväl hyllades och på ett eget sätt. En liten stuga, belägen en half mil utanför staden, som tillhört Runebergs far och i hvilken han tillbrakt mången stund som pojke, hade inköpts af några stadsbor och öfverlämnades af dem till skalden, som djupt rördes däraf. »Ett Kalifornien,» skref han, »hade ej varit för mitt hjärta af så stort värde, som dessa några famnars mark med sin lilla koja uppå.»

Då tröttheten efter fästerna lagt sig, var emellertid Runeberg högst belåten med Stockholmsturen och de där undfångna intrycken, och det var sedermera flera gånger tal om en ny. Däraf blef dock intet, och Runeberg kom aldrig mer utom Finlands gränser, där han hade sin anspråkslösa men rika värld.

Åren 1854—1857 var Runeberg mäst upptagen af det nämda psalmboksarbetet, vid hvilket han till kamrat hade sin gamla motståndare Lars Stenbäck. Hvardera uppgjorde för sig ett fullständigt förslag, hvilka sedan granskades af kommittén i dess helhet. Därvid afgick Runebergs i hufvudsak med segern, men sexton af hans egna psalmer strökos, förnämligast af dogmatiska betänkligheter.

Hans arbete hade bestått i dels bearbetandet och modärniserandet af äldre psalmer, dels författandet af nya. Att han bättre lyckats i det förra än i det senare, torde vara en ganska allmän åsikt. Det märkes att han här känt sig bunden, att han ej kunnat skapa fritt; Runeberg har ansett sig böra klaga öfver världens fåfänglighet och lifvets uselhet, men som vi veta var denna pietistiskt asketiska åskådning alldeles icke hans, och därför har han ej häller kunnat omsätta den i poesi. *Här* har värkligen Runeberg, så vidt en utanförstående kan döma, utöfvat »tvång på sin sångmö». Naturligtvis utesluter detta icke att undantag finnas; då han fått ge fritt lopp åt sin inneboende ljusa förtröstan, har han diktat exempelvis den präktiga hymnen, som börjar: »Himlens rymd sin konung ärar», och många Runebergska psalmer hafva blifvit kära för de svenska församlingarna i Finland.

Psalmboksförlaget*) gaf anledning till att en national-

*) Det underkastades sedermera nya granskningar och omarbetningar och blef stadfäst först 1886.

subskription sattes i gång till förmån för skalden; den inbrakte en summa af ungefär 50,000 kr., som öfverlämnades till honom i maj 1858 — en välkommen gåfva, som gjorde honom till en efter sin anspråk burgen man, och som gaf honom tillfälle att som han önskade sörja för de tillväxande sönernas utbildning. — Mindre välkommen var en annan följd af samma sak, nämligen teologie doktorshatten; den brakte honom — något som sällan hände — så ur jämvikten, att han, som hans hustru sade, »fräste som ett strykjärn».

Vid denna tid (hösten 1857) erhöll Runeberg på grund af gymnasiets omorganisation ständig ledighet, som åtminstone den första tiden gjorde honom högst belåten. Nu kunde han fritt få sköta sina poetiska arbeten och jämväl när hälst lusten kom på ge sig ut på jaktfärder och påhälsningar hos vänner.

Fortsättningen af Fänrikarna kom småningom i gång. 1853 omtalas ett par såsom färdiga, 1856 ännu några andra. Slutligen braktes antalet upp till 17, det samma som i första delen. Sist kommo Landshöfdingen och Björneborgarnas marsch, skrifven till en melodi som förut begagnats af Z. Topelius. Längsta tiden tog »Adlercreutz»; visserligen hade Runeberg redan 1857 under sömnlös natt på en räfjakt fått stycket »på trådarna», men utarbetningen försiggick periodvis med flera afbrott.

Äfven nu beredde censuren en del svårigheter, och Runeberg fick göra en del smärre ändringar; så t. ex. utbyttes i »Munter» ordet »slafvar» mot »mesar». Att tillåtelse till tryckningen öfver hufvud gafs, betecknade senare generalguvernören Berg som det största fel det finska censurvärket någonsin begått. — Den 14 december 1860 utkom slutligen Sägnernas andra del, nästan på dagen tolf år efter den första.

Framgången öfverträffade — åtminstone i yttre hänseende — den sistnämdas; i Helsingfors bokstafligen belägrades boklådorna, och huru högt förväntningarna voro spända i Sverge framgår däraf att förläggaren Lindh, som förut öfvertagit Runebergs äldre saker, för denna samling betalte 6,000 kr. Totalsumman af första upplagorna för Finland och Sverge gick till 6,500 exemplar.

Runeberg såg icke häruti en definitiv afslutning på sina Fänrikar, men faktiskt blef det så. Redan andra

samlingens utarbetande hade gått trögt, och skälet dätill ligger i främsta rummet i hans konstnärliga samvetsömhet. Han var granntyckt på motiven; icke i hvarje lustig eller rörande anekdot från kriget såg han ett ämne till en ny Fänrik, utan fordrade att den skulle innebära fröet till en egen individuel stämning. Och i det hela har han äfven uppfyllt denna sin fordran, om än beröringspunkter mellan vissa sägner icke saknas.

Då Runeberg höll på att afsluta andra serien af Sägnerna, angreps han af en svår reumatisk feber. Han hämtade sig väl någorlunda, men det dröjde innan han fick håg att återtaga sina litterära arbeten. 1862 kom hans familjemålning Kan ej och året därpå Kungarna på Salamis, hvars sista två akter nu utarbetats. Dramat fängslade nu Runebergs inträsse, och han beklagade, att brist på historiska studier förlamade hans skapelsekraft på detta område. Men plötsligt sattes en gräns för allt vidare arbete. Under en jaktfärd i december 1863 träffades Runeberg af ett slaganfall, från hvilket han aldrig repade sig. Hans starka natur härdade dock ut i öfver tretton år.

Tidtals voro plågorna svåra, men redan det att vara fjättrad vid sina rum, ibland till och med vid sin säng eller sin stol, var för en friluftsman som Runeberg en svår pröfning. Andens klarhet fördunklades dock aldrig. Ännu kunde han emellanåt se sina vänner eller resande hos sig och då för en stund återvinna sin forna liflighet och sin humor. Ett sådant tillfälle har C. R. Nyblom berättat om i den lefnadsteckning, som inledde svenska folkupplagan af skaldens skrifter.

Men med allt arbete var det slut. Blott med trefvande hand kunde han på en lapp nedskrifva några kärleksfulla ord till sin trofasta ömma hustru, hvilken sedan många år led af en tilltagande döfhet. Hon tröttnade ej att vårda honom och läsa för honom; själf förmådde han det icke. Den enda sysselsättning den gamle naturälskaren kunde bestå sig var att umgås med sina vänner ur djurriket; ett litet tamt möss beredde honom sålunda mycken förströelse.

Den 6 maj 1877 tog hans tåligt burna lidande en ända.

Det hem i Borgå, som varit hans, finnes ännu kvar i delvis orubbat skick, i det att finska staten, sedan äfven

skaldens maka aflidit, tillöst sig detsamma och gjort det till ett Runebergs museum. Han bildstods i brons, modellerad af sonen Walter, restes i Helsingfors 1885.

---

10. Återblick.

Det återstår oss då att än en gång öfverskåda Runebergs lifsvärk och att framhäfva grunddragen däri, hvarvid vi närmast utgå från Fänrik Ståls Sägner.

I ett af sina »Epigram» låter Runeberg en bonde fråga en gammal knekt:

»Fader, säg, hur var det dig till sinnes,
när i striden fiender dig omhvärft,
skotten knallade och kulor hveno?» —
Gamle knekten tog sitt glas och sade:
»Såsom dig, när någon gång om hösten
blixtrar kring dig ljunga, hagel hvina
och du bärgar tegen för de dina.»

I detta yttrande har Runebergredan uttryckt den uppfattning, som jämväl går igenom Sägnerna, och som där åter anges i början af Torpflickan. Det ligger däruti en protest mot andra skalder, som besjungit krigiska bragder för deras egen skull, hos hvilka hjälten som oftast intet annat mål hade än att lägga för dagen sitt mod, skörda ära och rykte, hos hvilka det gamla vikingalynnet sattes i romantisk belysning och kriget framställdes som en hurtig, äfventyrlig och glänsande sport.

Runebergs synpunkt är helt annan. Tänker man efter, skall man med förvåning finna, huru liten del själfva stridsmålningen upptar i Sägnerna, och det är icke striden i och för sig utan striden för fosterlandet Runeberg besjunger, pliktuppfyllelsen i det gemensamma arbetet för ett stort mål. Det är detta, som han vill ha fram äfven i de nyss anförda raderna. Hjälten är icke längre en lysande höfding, utan bonden-krigaren såsom representant för fäderneslandet. Ett

slående sidostycke finna vi uti de skildringar från det sista dansk-tyska kriget, som offentliggjorts af Karl Larsen. Där är föga af den nordiska yfverborenheten, föga af stridslust i detta ords bokstafliga mening; hälst vill den danske soldaten återvända till hemmet, men där finns ingen tanke på att svikta plikten. Där härskar en anda, som är en heder för en medborgarhär, ett folk i vapen, och samma anda besjälar Fänrik Stål och hans kamrater.

Sägnernas båda samlingar inledas af ett par stycken, där temat, den fosterländska stämningen, klingar ut i lyriska toner; så »Vårt land», »Björneborgarnas marsch» och »Soldatgossen». Det utmärkande draget för de allra flästa öfriga sångerna är, att de utgöra en rad ypperliga karaktärsteckningar, och hvad därigenom vunnits, det springer i dagen, om vi jämföra Runebergs »Wilhelm von Schwerin» med Geijers »Dödsoffer» öfver densamme. I det senare stycket, vackert i och för sig, finna vi blott allmänna betraktelser, tillämpliga för hvarje liknande tillfälle; hos Runeberg är allt omsatt i handling och inpräglar en bestämd bild. Här som annars, där stridsskildringen fått mera utrymme, såsom i »Adlercreutz» och flera andra, är den använd för att bidraga till utpräglande af karaktäristiken.

Då jag förut på tal om Runebergs dramatiska arbeten frånkänt honom förmågan att skapa gestalter, som göra ett fullt lefvande intryck, så vill jag desto skarpare framhålla att detta omdöme icke gäller hans episkt lyriska sånger. Det stora dramat — liksom på sitt sätt också den breda romanen — fordrar långt mera detaljstudium och en vida längre drifven utarbetning af personerna än andra arter af skönlitteraturen, där några få drag äro tillräckliga. Villigt fyller vår fantasi ut bilden, då den sättes i rörelse af den förtätade poetiska stämning, som besjälar den inom en trängre ram värkande lyriska och episkt lyriska arten.

Ett briljant exempel på Runebergs förmåga att åskådliggöra är »Landshöfdingen». Grundvalen för dikten är tvänne officiella aktstycken, det ena en proklamation af Buxhövden, det andra en svarsskrifvelse af landshöfding Wibelius, som däruti häfdade lagens giltighet. Ur dessa båda har Runeberg med ett genialiskt grepp skapat den situation, där han mot hvarandra ställer den ryske generalen

och den finske ämbetsmannen. Han frångår den yttre historiska sanningen för att i stället ge oss en symbolisk, men på samma gång fullt reel bild, där tilldragelsens innebörd fått ett poetiskt, lefvande uttryck.

Karaktärsbilderna gälla, såsom naturligt är, oftast en rad framstående män, hvilkas namn och bragder ännu lefde i traditionen. Främst stå för vår erinring ur det rika porträttgalleriet Döbelns och Adlercreutz' gestalter, sådana Runeberg tecknat dem i de båda sånger, hvilka han satt i slutet af hvardera samlingen till att kröna värket. Om Döbeln är skarpare individualiserad, om denna sång spänner öfver en rikare växling af olika stämningar, så är Adlercreutz, »den trogne finnen», en mera typiskt hållen gestalt, medan vid hans sida hela hären är hufvudpersonen. Med oförliknelig konst har Runeberg i båda sångerna skildrat omkastningen i striden. — I flera afseenden en parallell till Döbeln är Sandels; den käcka, glada tonen har ock gjort den åt honom ägnade sången till en af de mäst omtyckta.*)

Bredvid dessa och en hel rad andra sånger, däri officerarnas minnen firas, stå några, där männen ur de djupa leden förhärligas. Runeberg har här skapat mera fritt, men gifvetvis har han haft sina modeller ur värkligheten också för dessa. I »Munter» hafva vi typen för den finske soldaten, bonden-krigaren, tecknad med den Runebergska humorn, som förmår se och återge på en gång det komiska, det djupt rörande och heroiska i människan. Sin triumf firar föreningen af humor och patos i sången om Sven Dufva. Själf satte Runeberg denna högst af alla sägnerna, och med rätta kunde han vara stolt öfver ett slikt mästervärk.

Omväxlingen i ämnena och uppfattningen motsvaras naturligtvis af en liknande i den poetiska tekniken. Där är en lång väg från t. ex. värsen i »von Fieandt» — en riktig folklig trall — till de konstmässiga stora stroferna i »Döbeln» och »Adlercreutz».

*

*) I förbigående må anmärkas, att Runeberg bestämdt förnekat det vara sin mening, att generalen af ridderlighet skulle uppskjutit sitt anfall till klockan slog ett — en missuppfattning, som dock inför diktens ordalag är ursäktlig.

I en af de »Strödda reflexioner» Runeberg införde i Helsingfors Morgonblad heter det: »Det är det stora, enkla som gör det djupa intrycket och griper människosinnet med oemotståndlig makt. Mångfalden, skiftningarna värka ytligt och glömmas.» I detta och andra yttranden af något liknande innebörd har skalden själf angifvit ett grunddrag i hela sitt författareskap, ett grunddrag, som enhvar också lätt lägger märke till.

Denna förkärlek för de stora, rena linjerna, för den enkla och klara formen hade dragit Runeberg till Franzén, den hade satt yxan i hans hand för att borthugga alla grannlåter hvarmed fosforismen och Tegnérismen utpyntat sig, den hade fört honom till antiken och hade ytterligare sugit näring af denna senare. Runebergs ståndpunkt ligger ej så långt bort från den, de stora tyskarna vid sekelskiftet 1800 intagit; antikens humanism hade blifvit lösen för Goethe och Schiller, och den sistnämde hade haft en lärjunge i Tegnér.

Tegnér och Runeberg hade sålunda gemensam kärleken till den klassiska forntidens idealiserade bild, men huru skilda blefvo ej deras vägar! Den förre en individualist med all den modärna tidens oro, en omfattande och snabb intelligens, en sammansatt natur med sträfvan efter klarhet och harmoni; den senare objektiv, begränsad och behärskad, enkel och hel. Det kunde se ut som om det ideal Tegnér sträfvade efter, det ägde Runeberg, men det var dock ej detsamma de sågo hos antiken. Tegnér afundades dess obesvärade lefnadsnjutning med ett hemligt tvifvel om dess värklighet, Runeberg fann äfven där den estetiska harmonien grundad på dess etiska jämvikt. Runebergs poesi är plastisk som antikens, och då Tegnér intet behof hade af bildande konst, var han djupt inträsserad af det lilla han fick tillfälle att se; bland sina söner räknade han ju ock en framstående bildhuggare.

I jämförelse med sina föregångare och samtida är Runeberg en oförfärad realist. Starkast gör sig denna värklighetstrohet gällande i Älgskyttarna, och, fastän ej fullt i samma mening, i Sägnerna, där ju Runeberg öfverhufvud ankyter till sin diktning från 1830-talets begynnelse. Men ser man på hans poesi i dess helhet, så skulle jag

dock hällre vilja säga, att äkthet och saklighet äro dess utmärkande egenskaper.

»Mångfalden och skiftningarna» sköt Runeberg åt sidan; sammansatta naturer har han aldrig egentligen tecknat, och det subjektiva inträsserade honom icke, det var för honom i hans sundhet en sjuklighet. Städse söker han den poesi, som spirar de ursprungligaste, allmänt mänskliga förhållandena, hvilka i alla tider skola blifva sångens medelpunkter: naturen, kärleken, familjen, fosterlandet, religionen.

Man kunde vara frestad tycka att Runeberg härigenom redan hade förutsättningarna för att bli en folkskald, men likväl var vägen dit lång för honom. I själfva värket är den plastiska enkelheten icke en egenskap, som de nordiska folken hafva lätt att njuta af; deras fantasi fordrar mera romantik, mera aning om vidder bakom det handgripliga.

Antikiserandet kunde för Runeberg inneburit en fara, hade han icke varit så oupplösligt fäst vid sitt folk och sitt land. Faran visar sig i Kungarna på Salamis, men just under arbetet på dem får han denna anvisning på hjältarna från kriget, som han genast griper och följer. Hvad antiken gifvit honom var icke därför onyttigt; det var en konstnärlighet och en skönhetskänsla af den högsta rang, som kommo alla Runebergs värk till godo.

Och då vi nu med varm medkänsla följa finnarnas kamp för rästerna af hvad de fordom med stolthet kallade sin författning, se deras sega uthållighet, deras stilla trots, höra vi ej då som en klang från Fänrik Ståls Sägner? Hvem kan räkna ut, huru mycken kraft, som ur dem flyter ut i folkets sinnen, tröstande, stålsättande, uppmuntrande! Ännu ljuder fänrikens hälsning till landsmännen, ännu är lösen densamma:

Än kommer dag, än är ej allt förbi!

69. Sverges inre tillstånd under Karl XII af lektor *Hugo Larsson*. 25 öre.
14. Voltaire och hans strid mot fördomarna i religion och samhälle af litteratör *Hellen Lindgren*. 2:a uppl. 35 öre.
18. Giordano Bruno, en tankefrihetens martyr, af lektorn fil. dr *Johan Bergman*. 2:a genomsedda uppl. 15 öre.
71. Spanien och Kuba af litteratör *Emil Svensén*. 25 öre.
43. Kolumbus *och upptäckandet af Amerika* af doc. *Karl Ahlenius*. 15 öre.
96. Fornskandinaviska upptäcktsfärder i Nordatlantiska hafvet af *Karl Ahlenius*. 30 öre.
34. Finland af bibliotekarien *Harald Wieselgren*. Med karta. 20 öre.
60. Norge af bibliotekarien *Harald Wieselgren*. 25 öre.
37. Irland och Parnell af fil. dr *O. W. Ålund*. 20 öre.
74. Gladstone af tidningsmannen *Gustaf Siösteen*. 25 öre.
7. Lars Johan Hierta af bibliotekarien *Harald Wieselgren*. 20 öre.
24. Karl Ifvarsson och landtmannapartiet af litteratör *Emil Svensén*. 20 öre.
26. Folkbildningspolitikern Adolf Diesterweg af *Fridtjuv Berg*. 25 öre.
44. Folkskalden Robert Burns af *Gustaf Fröding*. 15 öre.
86. Sagoskalden Hans Christian Andersen af *Hellen Lindgren*. 15 öre.
90. Victor Hugo och hans strid med Napoleon III af doc. *Rich. Steffen*. 35 öre.
100. Adolf Hedin af redaktör *Valfrid Spångberg*. 70 öre.
106. Gustaf Frödings skaldskap af fil. lic. *Ruben G:son Berg*. 25 öre.
108. Anders Fryxell af lektor *Johan Bergman*. 25 öre.

10. Kemi: se Fysik.

11. Kulturhistoria:

104. Träldomen i Norden af fil. lic. *Emil Sommarin*. 20 öre.
48. Kulturkampen mellan semiter och indoeuropeer. Ett bidrag till judefrågans belysande, af doc. *Knut L. Tallqvist*. 15 öre.
57. Slafveriet i antiken af lektor *Johan Bergman*. 15 öre.
58. Häxeriet och häxeriprocesserna af med. dr *Anton Nyström*. 15 öre.
82. Om lapparna i Sverge af doc. *K. B. Wiklund*. Med 6 bilder. 40 öre.
91. Några blad ur bokens historia af prof. *Henrik Schück*. 15 öre.
92. Från vår bokhandels barndom af prof. *H. Schück*. 15 öre.

12. Landthushållning:

25. Huru böra mäjerierna betala mjölken? af *K. F. Lundin*. 20 öre.
39. Konstgjorda gödselämnen af agronomen *G. Berglund*. 25 öre.
12. Husdjurens skötsel af folkhögskolläraren *J. F. Hallenborg*. 2:a uppl. 25 öre.
51. Husdjurens yttre sjukdomar och deras behandling. Råd och anvisningar af prof. *John Vennerholm*. 25 öre.
85. Om skogsodling af f. d. kapten *G. von Paykull*. 25 öre.

13. Matematik: se Astronomi.

14. Nationalekonomi, politiska och sociala frågor:

72. Om Norrlands näringar och deras naturliga betingelser af prof. *A. G. Högbom*. 25 öre.
17. Om pängar af bankfullmäktig *Emil Meyer*. Öfversatt och bearbetad af bankdirektör *Johan Lilliehöök*. 2:a tillökade uppl. 30 öre.
9. Skatterna till staten af redaktör *Harald Sohlman*. 15 öre.
56. Progressiv beskattning af inkomst och förmögenhet af doc. *Knut Wicksell*. 35 öre.
4. Nutidens arbetssätt af byråingeniör *Karl af Geijerstam*. 2:a uppl. 15 öre.
33. Normalarbetsdagen af ingeniör *Gustaf F. Steffen*. 20 öre.
11. Den industriella arbetarfrågan af ingeniör *Gustaf F. Steffen*. 25 öre.
78. Om arbetarnas konsumtionsföreningar i England af agronomen *G. H. von Koch*. 2:a uppl. 30 öre.
29. Församlingsrätten af v. häradshöfding *Karl Staaff*. 15 öre.
109. Allianser mellan arbetare och arbetsgifvare af prof. *K. Wicksell*. 20 öre.
95. Om individualitetens betydelse för det allmänna bästa af *John Stuart Mill*. Öfvers. af prof. *Hj. Ohrvall*. 20 öre.
99. Fredsrörelsen på 1890-talet af *Anna B. Wicksell*. 30 öre.
8. Skolans ställning till religionsundervisningen i Sverge och andra länder af skolföreståndarinnan *Anna Whitlock*. 15 öre.

Verdandis småskrifter kunna beställas å alla postanstalter.

(Forts. fr. föreg. sid

61. Folkundervisningens anpassning till den modärna kulturen af li
Nils Ohlsson-Herle. 25 öre.
110. Om folkbibliotek af *A. S. Steenberg.* Öfvers. från förf. manuskrip
ett tillägg af *R. F.* Med 14 bilder. 20 öre.
40. Industrin och kvinnofrågan af öfveringeniör *S. A. Andrée.* 1
107. Den svenska arbetareskyddslagstiftningen och yrkesinspekti
af juris kand. *Georg Stjernstedt.* 25 öre.
45. Socialismen. En historisk framställning af red. *Hjalmar Branting* 2
52. Socialdemokratin, *dess uppkomst och utveckling,* af *A. Danielsson.* 2
20. Den politiska rösträtten af fil. dr *David Bergström.* 5:e uppl. 1
103. De engelska rösträttsreformerna af tidningsman *Gustaf Sjösteen.* 2
49. Fredsrörelsen. En framställning af de modärna sträfvandena att e
krig med skiljedom, af cand. philos. *Anna B. Wicksell.* 20 öre.
93. Författningsstriden i Finland af redaktör *Valfrid Spångberg.* 2
102. Om villkorlig dom af juris kandidat *Arthur Rydin.* 35 öre.
47. Den svenska nykterhetsrörelsen. Kort historisk framställnin
lektorn, fil. dr *Johan Bergman.* 20 öre.
50. Billigare järnvägsresor genom zontariff och andra reformer i järnväg
persontaxor af järnvägskontrollör *Karl Trotzig.* 20 öre.
31. Likbränning eller begrafning? af ingeniör *Per Lindell.* 2:a uppl. 1

15. Religionsvetenskap: se Filosofi.

16. Rättsväsen: se under ***14,*** n:o 9, 29 och under ***20,*** n:o 38.

17. Språkvetenskap:

30. Språket, dess lif och ursprung af doc. *Karl Ljungstedt.* 20 öre
46. Modersmålet *och dess utvecklingsskeden* af doc. *Karl Ljungstedt.* 2
36. Om rättstafningen. Dess uppgift och dess öden i vårt land, af biblio
amanuensen *K. H. Lind.* 15 öre.
42. Rättskrifningens grunder af prof. *Adolf Noreen.* 25 öre.
87. Det svenska språket i Amerika af fil. d:r *Gustav Andreen.* 1

18. Skolfrågor: se under ***4,*** n:o 59, under ***9,*** n:o under ***14,*** n:o 8 och 61.

19. Zoologi: se Biologi.

20. Praktiska hjälpredor:

5. Om öfverläggningar och beslut, en hjälpreda för deltagare i
och sammanträden, af redaktör *Axel Svenson.* 7:e uppl. 10 öre
23. Om förebyggande af eldfara och om eldsläckning af försäk
direktör *Edvard Waerinsky.* 10 öre.
38. Om testamente enligt gällande svensk rätt af v. häradshöfding *Be*
Drakenberg. 20 öre.
83 Om släktnamn och antagandet af sådana af ingeniör *K. Trotzig.* 2
75. Om skidor och skidlöpning af docenten *L. A. Jägerskiöld.* M
figurer i texten. 20 öre.
76. Om insjöfisket och insjöfiskaren af med. o. fil. dr *Carl Cederström.* 1
98. Råd och anvisningar till Sverges insjöfiskare af med. o. f
Carl Cederström. 25 öre.
84. Renlighet och frisk luft af professor *Hjalmar Öhrvall.* 2:a uppl. 1
101. Om vården af späda barn af förste stadsläk. *R. A. von Post.* 3

De senast utkomna häftena:

111. Bad är hälsa af förste stadsläk. *R. A. von Post.* Med 12 figurer. 2
112. Johan Ludvig Runeberg. En öfversikt af hans utveckling af
Otto Sylwan. 30 öre.
113. Rättigheter och skyldigheter gentemot statskyrkan. En hjäl
för svenska medborgare af juris kandidat *Georg Stjernstedt.* 1
114. Striden om den danska statsförfattningen 1866—1901 af fi
P. Munch. Från förf. danska manuskript af E. Ö. 35 öre.
115. Ryggradsdjurens närmaste nu lefvande förfäder af fil. lic. *L.*
Andersson. Med 28 figurer i texten. 25 öre.

Hvarje skrift säljes särskilt. Häftena kunna äfven erhållas inb. i starkt pappband; pris för I bandet (häft. 1—10) 2 kr.; II bandet (11—19) 2: 25; III bandet (20—28) 2 kr.; IV bandet (29—37) 2 kr.; V bandet (38—45) 2 kr.; VI bandet (46—53) 2 kr.; VII bandet (54—61) 2: 50; VIII bandet (62—70) 2: 50; IX bandet (71—78) 2: 50; X bandet (79—86) 2: 50; XI bandet (87—94) 2: 50; XII bandet (95—102) 3: 25; XIII bandet (103—110) 2: 50. Återförsäljare erhålla goda villkor och antagas gärna, äfven på obetydliga platser inom landet, om anmälan göres hos **Alb. Bonnier, Stockholm.** Andra meddel. rörande småskrifterna ställas till **Verdandis Småskriftkommitté, Upsala.**

1001870057